

ושמואל דאמר בהמה שאכלה ממקום שהקצה לרשות הרבים, בעליה חייב, קסבר בור ברשותו פטור, והפירות שהם ברשותו אין להם דין בור, והמזיקן חייב עליהן.

ודחינן לה: אמר לך רב, לעולם אימא לך שאין דין זה תלוי במחלוקת של בור ברשותו,

כא-ב אלא בעלמא, בור ברשותו פטור כרבי ישמעאל, ואין לפירות דין מזיק,

ושאני הכא, שאם אכלה מהם אינה חייבת, משום דאמר בעל הבהמה לבעל הפירות: לאו כל כמינך דמקרבת להו לפירותיך לרשות הרבים. כי אע"פ שהמקום הוא רשותך, אין לך זכות להעמיד פירותיך סמוך לרשות הרבים, ומחייבת להו לתוראי, שבכך נגרם לי חיוב נזקין.

ושמואל אמר, בעלמא בור ברשותו חייב כרבי עקיבא, ואעפ"כ אין לפירות דין בור, והטעם לכך הוא:

דבשלמא בור ברשותו, איכא למימר שהוא חייב, משום שהשור המהלך ברשות הרבים לאו אדעתיה, אין בו דעת להזהר, וחייבה התורה את בעל הבור באחריות נזקי השור, שאין בו דעת להזהר.

אלא פירות שהוזק בהם השור, מי איכא למימר "לאו אדעתיה"? האם אפשר לומר שלא שם לב להזהר?

הא חזי להו! הרי הם נראים לעין. וכיון שהניח את הפירות ברשות, אין הוא חייב על תקלה כזו.⁽⁹⁾

ודנה הגמרא: לימא, מחזרת תנאי היא. שמהברייתא שלפנינו נראה שדין מחזרת, תלוי במחלוקת תנאים:

דתניא, אכלה מתוך הרחבה, משלמת מה שנהנית,

אבל אם אכלה מצידו הרחבה, משלמת מה שהזיקה, דברי רבי מאיר ורבי יהודה.

רבי יוסי ורבי אליעזר אומרים: אין דרכה של בהמה המהלכת לאכול, אלא לחלך, ולכן, אם אכלה מצידו הרחבה, חייבת.

ותמהינן: אם כן, רבי יוסי היינו תנא קמא ששניהם מחייבים בצידו הרחבה.

אלא על כרחך, מחזרת איכא בינייהו. שנחלקו כשאכלה את הפירות כשהיא ברחבה, ומחזרת ראשה ואכלה מצידו הרחבה.

תנא קמא סבר, מחזרת נמי משלם רק מה שנהנית. ומה שאמר תנא קמא שאם אכלה מצידו הרחבה משלמת מה שהזיקה, זה כשהבהמה עצמה עומדת בצידו הרחבה.

ורבי יוסי סבר, שגם מחזרת משלמת מה שהזיקה, כיון שאין דרכה בכך.

ודחינן: לא. אפשר לומר שאינם חולקים בכך, אלא, דכולי עלמא סוברים שמחזרת שאכלה, דינה אי כרב שחייבת אי כשמואל שפטורה,

הכא, רבי מאיר ורבי יוסי, ב"ביער בשדה

9. אמנם אם יניחם ברשות הרבים כיון שאין לו רשות להניחם לא אמרי' סברא זו וחייב עליהן

חבירתה או קופצת, ורבי יוסי סובר שאין דרכה לאכול מעל גבי חבירתה או בקפיצה, וחיבת⁽¹⁰⁾

מתניתין:

במשנה להלן מתבארים דיני שן ורגל בכמה אופנים, ודיני צרורות הנעשים על ידי אש.

א. הכלב והגדי שקפצו מראש הגג אל חצר הניזק, ושברו שם את הכלבים, משלם נזק שלם, מדין "רגל", מפני שהן מועדין לקפוץ כך, ואין זה "שינוי", וכיון שאורחייהו לעשות כך, חייבים על נזקם כדין רגל, שגם היא דרכה בכך, להלך ולשבר כלים בהליכתה.

ב. הכלב שננטל חררה, עוגה המונחת על גבי גחלים, ודבוקה בהם, והלך הכלב עם הגחלת הדבוקה בחררה לגדיש.

אכל הכלב את החררה, והדליק את הגדיש [ובגמרא נחלקו כיצד הדליק את הגדיש].

על החררה משלם נזק שלם, כדין שן.

ועל הגדיש משלם רק חצי נזק. ונחלקו בגמרא בביאור הטעם.

אחר" קא מיפלגני, במיעוט הנדרש מהפסוק "וביער בשדה אחר", האם הוא בא למעט שן ברשות הרבים.

מר סבר, רבי מאיר ורבי יוסי סוברים, ש"וביער בשדה אחר" ממעט: ולא ברשות הרבים! ולכן אכלה מתוך הרחבה משלמת רק מה שנהנית.

ומר סבר, רבי יוסי ורבי אליעזר סוברים ש"וביער בשדה אחר" ממעט: ולא ברשות המזיק! שאם הכניס פירותיו לחצר שלא ברשות בעליו, וניזוקו ע"י בהמתו פטור.

ופרכינן: ברשות המזיק, מה צורך יש במעוט?

לימא המזיק: פירך ברשותי, מאי בעי? כיון שאין לך רשות להכניס פירותיך לרשותי, הרי אחריות נזקן היא עליך.

ומסקינן: אלא אין מחלוקתם אלא בהא דאילפא, שאמר לעיל [כ א] בהמה שפשטה צוארה ואכלה מעל גבי חבירתה חייבת.

וכן בהא דרבי אושעיא, שאמר בהמה הקופצת ואכלה מתוך הקופה חייבת, איכא בינייהו.

ונחלקו בזה, שרבי מאיר סובר שאכלה מתוך הרחבה לעולם פטור, אפילו מעל גבי

אם יזיקו.

כמחזרת, וקופצת הוי כשבקתה לרחבה וקמה בצידי רחבה. וזהו שאמרו דאילפא ורבי אושעיא איכא בינייהו, דלמסקנא הדרינן לפלוגתא דמחזרת.

ולדינא כתב הרא"ש דהלכה כלישנא קמא דפליגי במחזרת והלכה כשמואל בדיני ומחזרת פטורה, אלא אם היתה היא גופה בצידי רחבה.

10. וכתבו בתוס' דקופצת חייבת משום קרן ואילו מעל גבי חבירתה הוי שן, וכ"כ רש"י לעיל כ. ועי' בעה"מ, אך הרמב"ן במלחמות כתב שאילפא ורב אושעיא פליגי בזה אי חייבת באכלה מעל גבי חבירתה בלא קופצת, דהוי

גמרא:

מדייקת הגמרא: **טעמא** שחייבים הכלב והגדי על שזכרם את הכלים משום דקפצו, לפי שזרכם לקפוץ.

הא אם נפלו מהגג, פטור.

אלמא קסבר התנא של משנתנו, כי נזק שנעשה תחלתו בפשיעה, שהניח להם להסתובב על ראש הגג, ולא שמרם שלא יקפצו אל חצר חברו, על אף שידע שזרכם לקפוץ [ואז גם לא היו נופלים], וסופו באונס, שהרי אנוס הוא על הנפילה שלהם, כי אין דרכם ליפול, פטור.

תניא נמי הכי: הכלב והגדי שקפצו מראש הגג, ושברו את הכלים, משלם נזק שלם.

נפלו, פטורין.

וכיון שנחלקו אמוראים בשאלה זו, דנה הגמרא:

הניחא למאן דאמר "תחלתו בפשיעה וסופו באונס, פטור".

אלא למאן דאמר חייב, מאי איכא למימר? כיצד הוא יעמיד את המשנה, שהרי אין הוא חולק על סתם משנה, שאין בה תנא חולק. ומעמידה הגמרא את משנתנו לפי מאן דאמר זה:

כגון דמקרבי כלים לגבי כותל. שהיו הכלים מאד קרובים לכותל, ואינם יכולים להנזק מהקפיצה שהיא לרוחק, ונמצא שלא פשע כלל בשמירתם, ולכן פטור כשנפלו והזיקו.

דכי קפצי בקפיצה, לא נפלי עלייהו, ואפילו "תחלתו בפשיעה", ליכא.

אמר רב זביד משמיה דרבא: פעמים, שאפילו נפלו נמי חייב.

משכחת לה, חיוב זה יתכן, בכותל של גדר הגג שהיה רעוע, ולא היה יכול הגדר הרעוע למנוע את הנפילה, ונמצא שהיה פושע בשמירתם מנפילה, ולכן חייב אפילו למאן דאמר תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור, ואפילו אם נפלו מאליהם, בלי שנפל הגדר.

והוינן בה: **מאי ניהו,** מהו סיבת חיובו? הרי הוא משום דאבעי ליה לאסוקי דעתא, שהיה צריך להעלות בדעתו את החשש שייתכן דנפיל ארחי, שיפלו אריחי הכותל הרעוע.

ואם כן, כיון שסוף סוף לא נפל ארחי, ונפול אינהו מעצמם, ואין כאן פשיעה בנפילה שכזאת, והרי גם באופן הזה, תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא! ומי שפוטר, צריך לפוטרו גם כאן!?

ומשנינן: **לא צריכא,** מדובר כאן בכותל צר. שהיה מעקה הגג צר, באופן שגורם להם לקפוץ או להחליק ממנו, והנחתם בראש הגג היא פשיעה לגבי נפילה.

תנו רבנן: הכלב והגדי שדלגו ממטה למעלה, ושיברו כלים למעלה, משונה הוא, ופטורין מזק שלם, וחייבים חצי נזק כדין קרן.

ורק אם קפצו מלמעלה למטה, חייבין שזרכם בכך.

אבל מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים ואכלה משם, פסק כרב, דפטור משום דיותר יש לפטור מקצה מקום ממחזרת.

אדם ותרנגול שדלגו, בין מלמעלה למטה, בין מלמטה למעלה, חייבין.

התרנגול חייב כיון שדרכו בכך, והוא מועד לענין קפיצה ולא תם, ואילו האדם חייב אפילו אם אין דרכו בכך, כי אדם המזיק חייב בנזקין כמועד לעולם, ואין צד "תמות" באדם. ומקשה הגמרא מברייתא, שנאמר בה בגדי ובכלב, אחרת:

כב-א **והתניא: הכלב והגדי שדלגו, בין מלמעלה למטה, בין מלמטה למעלה, פטורין.**

תרנמא העמידה **רב פפא**, בכגון **דאפיך מיפך**, שדילגו בצורה משונה, ההפוכה מדרך דילוגם,

כלבא שדרכו לנעוץ צפרניו בכותל בשעה שמקפץ, עשה זאת כאן **בזקירא**, בקפיצה.

וגדיא, שדרכו לדלג בקפיצה, עשה זאת כאן **בסריכא**, שנעץ ציפורניו בכותל.

ומקשה הגמרא, **אי הכי** שהעמדת שהיו משונים ולא אנוסים, **אמאי פטורים** מלשלם חצי נזק, כדין קרן?

ומשנינן, **אכן פטור מנזק שלם, וחייבין בחצי נזק:**

סוגית אשו משום חציו

סוגייתנו באה לבאר את מהות חיובו של המזיק על ידי אש:

נחלקו בזה אמוראים: רבי יוחנן סובר "אשו משום חציו" – פירוש: שהאש הרי היא

כחץ – והמבעיר הרי הוא כשולח חץ. וכשם שהשולח חץ והזיק, חייב המשלח על הזיק החץ כאילו עשה הוא את ההזיק בידיים, שהרי החץ מכוחו הולך, כך גם באש. וכל מה שהאש מזיקה בדרכה נחשב כאילו הזיק המבעיר בידיים. ומשום כך מבואר בסוף הסוגיא, שאם ניזוק אדם באש, חייב המבעיר בתשלומי ד' דברים כדין אדם המזיק בידיים, שהרי האש הרי היא כחץ, וכשם שהמשלח חץ והזיק אדם חייב בד' דברים – כך גם המשלח אש.

טעמו של רבי יוחנן מבואר לקמן בגמרא שלמד כן מפסוק.

שיטת ריש לקיש ש"אשו משום ממונו" – פירוש: שהאש הרי היא כממונו של המבעיר. ומשום כך חייב המבעיר על הזיק האש שהרי ממונו הזיק וכדין כל ממון המזיק שחייב.

ונחלקו רש"י ותוס' בדברי ריש לקיש, שיטת רש"י שאינו חייב אלא אם כן הייתה הגחלת שלו שהרי כל חיובו הוא משום ממונו המזיק. אבל התוספות חולקים וסוברים שאף אם הדליק באש של אחר חייב, דכיון שהוא הבעיר וגרם להזיק הרי זה כממונו וחייב.

בעיקר שיטת רבי יוחנן ש"אשו משום חציו", חדרו התוס' שכדי שהאש תחשב כחיצו אין צורך שיבעיר בידיים את האש, אלא אף אם פשע ולא שימר גחלתו והלכה האש מעצמה והזיקה, גם אז נחשבת האש כחיצו ואף שלא שלחה בידיים. אך האחרונים⁽¹⁾

1. גידולי שמואל ודרכי דוד, והכריחו זה דאל"כ גם במקום שכלו לו חציו יש לחייבו משום חציו